



## ФИЛОЗОФСКА ПРЕЛИВАЊА И ПРЕЛАЗИ КРОЗ РАЗЛИЧИТЕ И АНАЛОГНЕ ШКОЛСКЕ, ДУХОВНЕ И ЖИВОТНЕ САДРЖАЈЕ - могући допринос квалитету наставе филозофије -

### Стручни рад

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14422151>

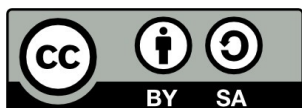
### Синиша Митрић

Математичка гимназија, Геолошка и хидрометеоролошка школа „Милутин Миланковић“, Београд  
[mitricsinisa20@gmail.com](mailto:mitricsinisa20@gmail.com)

Сигурно је да се средњошколска настава филозофије суочава за прилично озбиљним изазовима, да носи са собом веома специфичне методске захтеве, иницира сложене анализе, покреће пројекте и тражи креативна решења. Да ли је овде реч о учењу филозофије, тумачењу текста, дијалошкој размени - нисмо најсигурнији. Поред поверења које треба да развије код ученика и способности да усклади и уравнотежи тематски садржај, најважнији напор наставника филозофије усмерен је на могућност повезивања, прожимања и преливања аналогних области искуства, од мисаоног до визуелног, од филозофије до књижевности, од фиксираних појмовних одређења до вишезначних игара уметности. Потребно је, дакле, апстрактно сивило традиционалних учионица испунити плаветним симболима лепоте; привлачни примери, занимљиве анегдоте, литерарна сликовитост и беседничка мелодичност. Ми, стога, морамо делимично изаћи из препознатљивог појмовног дискурса, остајући истовремено повезани са њим. Потребно је свет филозофије оживотворити и животни свет осмислити, корелирајући призоре и речи, доживљаје и идеје. Наша је дужност да подстакнемо, охрабримо и мотивишемо ученике у покушају да унутар себе пронађу своја најбоља издања.

**Кључне речи:** методички захтеви, појам, аналогне области искуства

Сигурно је да се настава филозофије у средњим школама и гимназијама у Републици Србији суочава са веома озбиљним изазовима, да носи са собом врло специфичне методске захтеве, иницира сложене наставно-психолошке анализе, покреће педагошко-дидактичке пројекте и тражи креативна, ефикасна и ургентна решења. Настојања свих посвећених наставника, сарадника у настави и научних истраживача сабирају се око питања шта ми заправо очекујемо од наставе филозофије, који су њени највиши просветни домети, какви су њени образовни утицаји и шта би били очекивани и пожељни исходи учења. Несумњиво је да је овде реч о сложеним и испреплетеним утицајима, врстама наставничке и укупне школске праксе, која би требало да обликује будуће матуранте, академску заједницу и друштво у целини.



Очекујем да сва ова питања и тематске области које стваралачки мотивишу учеснике данашњег симпозијума, допринесу унапређењу квалитета рада са талентованим ученицима и изградњи боље и врлинама украшене школе. У том смислу бих желео да дам свој скромни, стручни, књижевно-филозофски, искуствен и учитељски допрнос успеху заједничког рада.

Настава филозофије бременита је одређеним тешкоћама са којим се суочавају и други теоријски предмети у школском универзуму, но она има и неке властите и аутентичне проблеме и изазове. Ти особени теснаци у које често улазе предавачи, демонстратори и сведоци филозофског искуства и начина мишљења разликују се опет од школе до школе, од образовног профила до образовног профила, од једне до друге персоналне заједнице и педагошког амбијента. Да ли је овде реч о „филозофирању“, учењу филозофије, тумачењу текста, филозофском дијалогу, писању и читању, слушању и говорењу, ослушкивању и истраживању, објашњењу или креирању - нисмо сасвим сигурни.

Као мисаона делатност и мишљење о тој делатности, као конструкција или/и деконструкција, позиционирање или/и промена позиције, преиспитивање или/и аргументовање, сумња или/и извесност, филозофија није једнолико, стереотипно и схематско резоновање. Реч је, наиме, о могућности да се вишеструко захвати стварност, да се допусти њена разноврсност и поливалентност, те да се легитимише потреба превазилажења граница које себи поставља слаби и бојажљиви разум. У којој мери ћемо актуализовати ове амбиције не зависи само од наше добре воље. Ту смо, наиме, у обавези да положимо рачун и приложимо оправдање пред традиционалним моделима наставе, програмским обрасцима и невидљивим ауторитетима. Верујемо наивно да нам на руку иде то што је синтагма „критичко мишљење“ одавно постала део културно-просветног клишеа и комуникацијског миљеа. Но, ова помало плеонастична кованица не значи да у истој просторији седе два неистомишљеника подносећи стрпљиво један другог, нити потребу да још једанпут проверимо утврђен став или решење, него смелост да се запитамо и способност да доследно и рационално приспитамо носивост кључних аксиома знања, премиса закључивања и стубова учености..

Са тим бисмо се можда некако изборили, али пред

нама искрсавају још важнији задатак и позив који треба да стигне до ученичких потреба, младалачке отворености и искрености. Да ли су спремни, с обзиром на њихову дотадашњу посвећеност и улагање у организовано образовно искуство, непрекидна и упорна вежбања, стечене навике и формиране приступе, да се упусте у заједничку авантуру преиспитивања и оспоравања самих основа знања, његовог безусловног важења? Како гледају на критику књишке стерилности и догматске статичности, насупрот плодног научно-истраживачког рада? Да ли је допуштено сумњати у концепт научности, дефинисане процедуре и решења, развојне перспективе? Да ли се тиме нешто добија? Можда се много тога губи? Вероватно се слаби „утврђење“ учености зарад спонтанитета слободе и отворености ума? Начин на који ће одзвонити ова питања није исти у различитим типовима школа, нити на њега на једнак начин одговарају различити профили ученика. Ипак, наставник у свим случајевима мора да пружи гаранцију и сигурност. Макар да их подсети да је Имануел Кант 1784., као рођендански поклон од својих студената добио медаљу на којој је писало:

*„Исјијујући ѓемеље, учвршћујемо исјину.“*

*Ето ѓрвој, методској и педагошко-психолошкој, моралној империјива и бијне насјавничке комјениције! Позив да филозофирамо значи ѓверење у насјавника и ѓошјовање за ученика, исјиновање а не обожавање, мишљење а не идеологију, дијалој а не објаву, академско заједнишјиво а не сујетно надмудривање.*

Друга дилема тиче се начина усклађености између историјског и тематског приступа, и она свакако нема исту специфичну тежину код различитих стручних области, подручја рада и предметних сегмената. Код велике већине наставних садржаја некако су најбитније садашње стање, оперативни проблеми и ниво спретности потребан за успешно овладавање градивом. Оно прошло помиње се успут, углавном информативно, без претензије да се сагледа повесно, контекстуално и развојно. У филозофском приступу међутим, оваква потреба је увек присутна и делотворна. С друге стране, тиме не смемо запоставити проблемски и тематски приступ, превидети бројне регије на које је усмерено битно мишљење, занемарити филозофске дисципли-

не, појмовна и стилска разграничења, приоритете. На крају, поред ова два момента појављује се и трећи који се тиче актуелизације, осавремењивања и примене. Овде мислимо на врло одређене кризне ситуације, граничне области живота, научне алтернативе, темпоралне тескобе, парадоксе слободе, стилове живота и начине одрживог опстанка цивилизације.

*Очекивање да усклади крајности, њовеже области и приближи времена, уравнишежи пристиуи, пронађе мейодску меру, изабере, осветли и осавремени вечише недоумице и зајонейке мудровања, јесће друи захйев који њосйављамо професору, очекујући да ће ја знайи-жељни млади људи прайиши!*

Трећи најор настйавника филозофије диће усмерен на сйособности њовезивања, њрожимања и преливања различийтих области искуства, од мисаоној до визуелној, од филозофије до књижевности, од фиксираних њојмовних одређења до вишезначних ијара и илизуја есйейској. Поћредно је, дакле, исйланираји, ажурираји и иновираји, сивило учионица обојиши њлавейним симболима лейој и узвишеној. Овде свакако мислим и на комуникацијску оћворености, инћеракћивне йишйове часа, корелацију у настйави, мулћидисциплнарну ширину, мелодичности занимљивих анејоћја и њривлачности добрих йримера.

Обично се каже да је најлакше говорити о другима, описивати и оговарати људе и њихове слабости или се дивити њиховим успесима и врлинама. Но, такви разговори захтевају најмање напора, у себи носе најмање племенитости и по својој оријентацији нису усмерени на нас и унутрашњу промену, него на етикетирање, идолатрију или психолошку пројекцију. Нешто је теже причати о догађајима, повезивати их каузалним везама, тражити разлоге и мотиве, препричавати. Но тиме остајемо код онога што јесте, запостављајући оно што би могло или требало да буде. Најузвишеније је разговарати о идејама, то је најдостојније човекове умне висине и његове способности да замишља, уопштава и повратно се односи према властитој свесној делатности. Таква самосвесна активност међутим захтева уздизање, појмовни напор и мисаоно напрезање. Није лако међутим, у нашим школским учионицама стићи до таквих умовања и до рефлексije. Поготово што је данашња цивилизација визуелна, а не списатељска, приповедачка и беседничка. Данас

се више представљамо сликама и галеријама, а мање писменима и књигама. Уместо полемичких текстова, дијалошких саговорника или убедљивих оратора на сцени су инфлуенсери, лајфкоучи и јутјубери. Да ли је то крај наставе филозофије или промена њене наставничке платформе, усавршавање методских алата и моделовање дидактичких средстава? Несумњиво је да морамо наћи начин да пратимо оваква кретања и да наше школске, говорне и графичке садржаје преводимо у језик дигиталне симболике или уметничке метафоре.

*Ми, дакле, морамо делимично изаћи из прейознайљивој филозофској дискурса, остйајући истйовремено у њему. Нужно је оживеји и на нов начин предсйави-йи мисаону йраћу и лавиринћие мишљења, не йубећи се йри йоме у арћифицијелним и йрозаичним ликовима и њиховим баналним односима. Поћредно је филозофију оживоћворийи али и живоћ осмислийи, довесйи у везу йризоре и речи, доживљаје и идеје.*

Та могућност приближавања и синтезе по мом мишљењу припада свету уметничког. Овде мислим на све типове уметности, од визуелне, музичке, тактилне, апстрактне, до уметности лепих речи.

Ту се можда појављује и из својих дубина израња она „тамна моћ душе“, снага уобразиље или способност расућивања, повезивања и превођења, генијалност поједностављивања и аналогичког препознавања. Смештена између опажаја и појмова, разума и ума, мисли и слике, слова и симбола, сазнајног поретка и уметничке импровизације, представља најважније врело свих креативних решења у настави. Свакако, не само у настави. Кант се борио да овом безграничном потенцијалу стваралачког одреди право место у свом мисаоном систему, унутар граница своје рационалне, критичке анализе човека.

*Ми йу мећуштим засйајемо, не само збој Кенизбержанина нићи збој наших настйавничких сйилова, комйейенција и иновација у настйави, нећо йре свеја збој цењених ћака који у настйавном йроцесу йрбеда да йронаћу, развију и расйлейу своје сйваралачке жице.*

Овде дакле желимо да подсетимо шта би требало да буду најбољи исходи и крајње сврхе нашег просветног и школског рада.

*По мом скромном мишљењу наша је дужности да йодсйакнемо, охрабriamo и моћивишемо наше учени-*

ке у ѓокушају да унутар себе ѓронађу своја најбоља издања, да изираде моралне и интелектуалне врлине, да буду бољи и боље образовани.

Ту, међутим, нема готових рецепата ни у методском ни у педагошко-дидактичком, нити у развојно-психолошком смислу. Иако полазимо од програмског јединства наставног предмета, заједничког тематског оквира и филозофског наратива, чињенице да се врлине допуњававају и међусобно подстичу, ипак не би требало занемарити ни наше личне препознатљивости, аутентичне стилове и склоности, те амбијенталне услове у којима се реализују планирани садржаји.

Сви на крају треба да остваримо напредак у односу на себе, да се кроз унутрашње преиспитивање и пожртвовање изборимо за добродетел (ортопраксу, арете). Сагледавање читавог спектра врлина указује на захтев да знање успостави повратни однос према онима који га усвајају, да школа преобрази своје актере и у својим резултатима добије квалитетно образоване људе.

1. Бити ваљан и сазнајно оријентисан (сагледавати сврхе): универзалност, одрживост, интринсичност, хуманост
2. Бити свестран (повезивати таленте): аналитичност, компаративност, комуникативност, специфичност
3. Бити отворен (вишеструко сагледавати): самокритичност, флексибилност, целовитост, прогресивност
4. Бити фронтетичан (разликовати битно од небитног): саветовати се, раздвајати, повезивати, обједињавати
5. Бити креативан (стварати нову вредност): трагати, иновирати, развијати, маштати
6. Бити практичан (имати у виду примену, пожељне исходе): примењивати, процењивати, учвршћивати, сарађивати
7. Бити човек (превазилазити себе учећи): слобода мишљења, умеће живљења, одговорност делања

Што се тиче мојих иновација у настави, ванаставних активности, деловања у раду школских већа и представљања групе предмета (филозофија, логика са етиком, медицинска етика) увек сам настојао да

филозофско мишљење изведем из његове системске љуштуре, да прекорачим међе специјализације и уже стручне оријентације. Настојао сам да покажем да ја нисам „продавац“ истине у филозофском „бутику“. мисаони „рекреативац“ у озбиљном универзуму учестности, пасивни посматрач токова школског и укупног образовног живота, ревносни записничар са педагошких колегијума или пуки хроничар већ довршених пројеката у настави. Иако је филозофији било суђено место на маргинама ових процеса, делимично сам успевао да је са тих периферија вратим у сам ток живих образовних, културних и друштвених процеса.

Своје идеје износио сам јавно, објављујући их у релевантним просветним гласилима, еснафским часописима и непосредним учешћем на стручним скуповима и конференцијама. Што се тиче самог извођења наставе, активности школских секција и ваннаставних послова гледао сам да наступам интегративно, да подстичем и умрежавам различите личности, програмске оријентације и дисциплинарне специфичности. Не бих да симпозијумски аудиторијум оптерећујем мноштвом таквих дидактичких иновација и методских детаља.

У оквиру сарадничких пројеката у Математичкој гимназији десет година смо организовали такмичење у реторици, где смо спајали појединце, школе, стручна већа и плодне идеје, артикулишући ову синтезу у надахнутим беседама даровитих гимназијалаца.

У средњим стручним школама настојао сам да упарим логику и етику које су се појавиле заједно у оквиру новог, изборног предмета. Ова ми се конекција учинила згодном, пожељном и добродошлом, управо у оном смислу који је од интереса за тематски садржај данашњег скупа. Наиме, показало се да је често потребно логичке апстракције поједноставити, приближити их ученику кроз сродне животне садржаје. Ту нам опет може помоћи етика и сагледавање отворених питања и дилема. Кроз анализу проблемских ситуација, раскршћа на којима обично нема путоказа и теснаца где често нема изгледних решења и проходних излаза, ми изграђујемо моралну свест и људску осетљивост са једне, али и усавршавамо наш когнитивни органон, изоштравамо ноеме, вежбамо и изграђујемо резонуюће способности.

Овде свакако могу поменути запажено учешће ученика, сасвим посебне Рачунарске гимназије из Бео-

града, у наградном конкурсy који је на тему моралних недоумица савремености организује „Достигнућа младих у Србији“, као део мреже „Junior Achievement Worldwide“.

Када је у питању моја лична и конкретна наставничка црта, могу рећи да сам склон једној врсти говора и израза који је близак животном, приповедачком и књижевном жанру. Појмовна јасност, фиксираност и безличност, рационална доследност и мисаона испражњеност често моју осетљиву душу упуте према

свету живописних слика, боја, догађаја, дијалошких секвенци, сусрета, примера, анегдота. Некако ми буде подношљивије и лакше, али не само мени. Ту се састанем са ведрим ученицима, па којекуде...

Иначе се бавим и књижевним радом. У прилогу овог реферата достављам и неке од мојих текстова, песме и најновију књигу, просветну репортажу *Школа врлине*.

Здраво били и срећан рад!

## PHILOSOPHICAL OVERFLOWS AND TRANSITIONS THROUGH DIFFERENT AND ANALOGOUS SCHOOL, SPIRITUAL AND LIFE CONTENT

### -POSSIBLE CONTRIBUTION TO THE QUALITY OF PHILOSOPHY TEACHING -

**Siniša Mitrić**

Mathematical Gymnasium; Geological and Hydrometeorological School "Milutin Milanković", Belgrade

It is certain that high school philosophy teaching faces quite serious challenges, carries with it very specific methodological requirements, initiates complex analyses, launches projects and seeks creative solutions. Whether this is about learning philosophy, interpreting texts, dialogical exchange - we are not entirely sure. In addition to the trust that needs to be developed in students and the ability to harmonize and balance thematic content, the most important effort of philosophy teachers is focused on the possibility of connecting, interweaving and overflowing analogous areas of experience, from the intellectual to the visual, from philosophy to literature, from fixed conceptual definitions to the ambiguous games of art. It is therefore necessary to fill the abstract grayness of traditional classrooms with blue symbols of beauty; attractive examples, interesting anecdotes, literary imagery and oratorical melodiousness. We, therefore, must partially step out of the recognizable conceptual discourse, while remaining connected to it. It is necessary to bring the world of philosophy to life and to make sense of the world of life, correlating scenes and words, experiences and ideas. It is our duty to encourage, encourage and motivate students in an attempt to find their best selves within themselves.

**Keywords:** methodological requirements, concept, analogous areas of experience